

УДК 332.1

ЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ ТА ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Шпильова Віра Олексіївна,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, фінансів, обліку і аудиту,
Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет»
e-mail: natalya-vasyuk@ukr.net

Анотація. Розглянуто фактори впливу на конкурентоспроможність підприємства, форми і методи стратегічної дії на розвиток конкурентоспроможності підприємства, форми взаємодії держави і недержавних суб'єктів економіки та запропоновано альтернативні шляхи реалізації стратегічної дії на економіку підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність, підприємство, економічна стратегія, регіональна економіка, конкурентне середовище, регіональний маркетинг, методи економічного характеру.

Постановка проблеми. Методологія дослідження можливостей і шляхів становлення та реалізації економічної стратегії підприємства, а також суперечностей цього процесу ставить питання про необхідність розгляду форм управління економічними процесами на рівні підприємства. Вибір форм, їх поєднання і використання – об'єктивний процес, який пов'язаний з цілями стратегії та пріоритетними напрямками розвитку економіки підприємства.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю розгляду форм і методів стратегічної дії на розвиток конкурентоспроможності підприємства, управління економічними процесами на підприємстві, які визначають застосовність того чи іншого інструменту, ефективність його використання і необхідну ресурсну базу. Загострення проблеми конкурентоспроможності підприємств спричинено обмеженістю ресурсів та конкуренцією за них між підприємствами, яка вимагає підвищення рівня конкурентоспроможності з метою залучення необхідних ресурсів для економічного розвитку підприємства. На сьогодні відсутня обґрунтована і загально-визнана класифікація факторів впливу на конкурентоспроможність підприємства, тому набуває актуальності проблема класифікації й обґрунтування факторів впливу на конкурентоспроможність підприємства.

Мета статті полягає в дослідженні форм і методів стратегічної дії на розвиток конкурентос-

Анотація. Рассмотрены факторы влияния на конкурентоспособность предприятия, формы и методы стратегического воздействия на развитие конкурентоспособности предприятия, формы взаимодействия государства и негосударственных субъектов экономики и предложены альтернативные пути реализации стратегического воздействия на экономику предприятия.

Ключевые слова: конкурентоспособность, предприятие, экономическая стратегия, региональная экономика, конкурентная среда, региональный маркетинг, методы экономического характера.

спроможності підприємств в умовах конкурентного середовища України.

Аналіз публікацій з цієї проблеми. Дослідженню форм та методів стратегічної дії на розвиток конкурентоспроможності підприємства присвячені праці зарубіжних і вітчизняних учених-економістів, зокрема таких як: Б. Іванченко, Ю. Купріянов, В. Жуковська, І. Трофімова, Н. Зиков, В. Гусаров. Проте питання економічної стратегії розвитку підприємств України в умовах конкуренції потребує більш детального дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що набір форм реалізації економічної політики може бути однаковим для різних типів підприємств, але їх поєднання, пріоритетність, спрямованість використання залежать від економічної специфіки кожного підприємства. Серед основних форм реалізації економічної стратегії розвитку підприємства виділимо такі:

- розробка і реалізація загальнодержавних цільових програм;
- розміщення державного замовлення на постачання продукції для суспільних потреб;
- підтримка наукомістких виробництв і розвиток високих технологій;
- участь держави в інвестиційних та інноваційних проектах;
- сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків підприємств;

- створення умов для формування особливих економічних зон і технопарків.

Залежно від способу дії на агентів ринку методи стратегії та політики мають адміністративний і економічний характер.

Методи адміністративного характеру зводяться до ухвалення законодавчих і нормативних актів, управління державною власністю і підприємствами, надання державних кредитів і субсидій, до ліцензування, квотування і накладення різних санкцій.

Методи економічного характеру поділяють на прямі й непрямі. До непрямих економічних методів державного регулювання належать прогнозування, програмування, індикативне планування соціально-економічного розвитку підприємств, використання податкових, бюджетно-фінансових, кредитно-грошових засобів, антиінфляційних заходів. Серед прямих економічних методів слід зазначити приватизацію державних підприємств, а також різні форми зміни співвідношення частки державного і приватного секторів, розміщення державних підприємств у депресивних районах тощо [1].

На розвиток конкурентоспроможності підприємств в умовах конкурентного середовища впливають певні фактори. На нашу думку, фактор впливу на конкурентоспроможність підприємства – це процес, явище, подія або стан певного об'єкта, що впливають на рівень конкурентоспроможності підприємства. Фактори поділяються на стимулятори і дестимулятори. Стимулятори – це фактори, які позитивно впливають на конкурентоспроможність підприємства, дестимулятори – негативно.

За рівнем деталізації розрізняють загальні та одиничні фактори. Загальні фактори можна деталізувати до факторів нижчого рівня. Фактори найнижчого рівня, які не піддаються подальшій деталізації, називають одиничними.

Крім форм і методів державної дії на соціально-економічний розвиток підприємств, значущими, на наш погляд, є форми взаємодії держави і недержавних суб'єктів економічних відносин, оскільки від характеру і особливостей цих взаємовідносин багато в чому залежить ефективність вирішення проблем соціально-економічного розвитку.

Однією з форм взаємодії держави і недержавних елементів соціально-економічної сфери є міжгалузеві і міжвідомчі інтеграції. Таке об'єднання сил, що впливають на економіку підприємств, об'єктивно передбачає раціоналізацію міжфірмових і міжвідомчих зв'язків, під-

вищення їхньої ефективності. Аналіз підходів до розвитку економіки і системи взаємодії держави та недержавних суб'єктів економіки дав змогу виділити такі форми: територіальне міжгосподарське об'єднання, корпорація розвитку підприємств, фінансово-промислова група, інвестиційне та фінансово-кредитне регулювання, система маркетингової стратегії [4].

Фактори впливу на товарну конкурентоспроможність підприємств України пропонується поділити на дві групи: цінові (вартість сировини і матеріалів, робочої сили, державне регулювання цін та ін.) і нецінові (якість сировини і матеріалів, кваліфікація трудових ресурсів, державні вимоги до якості продукції та ін.).

Необхідно також зазначити проблеми, що пов'язані з розвитком українських корпоративних структур і ускладнюють стратегічну дію на економічну стратегію конкурентоспроможності підприємства. Аналіз рушійних сил і проблем розвитку підприємств дозволяє зробити висновок про те, що, незважаючи на тісне переплетення цілей їх функціонування і розвитку, без належної уваги залишався розвиток соціальної сфери, оскільки її фінансування здійснювалося за залишковим принципом. Для протидії цьому процесу регіональна адміністрація утворювала з підприємствами провідних галузей олігархічні структури, маючи на меті об'єднання ресурсів. Проте це суперечило меті створення корпорації міжгалузевого розвитку і, перш за все, інвестиційного фонду, пов'язаної з консолідацією ресурсів і управління в рамках холдингу для досягнення максимальної економічної ефективності, вдосконалення міжгосподарських зв'язків і фінансових механізмів у рамках економічного відтворення.

Сприятливу основу для розвитку фінансової складової стратегічної дії на економічну стратегію розвитку підприємств становлять фінансово-промислові групи, адже така інтеграція є продовженням розвитку територіального міжгосподарського об'єднання [3, с. 49–50]. Спад виробництва, розірвання ефективних у минулому господарських зв'язків, зниження виробничої та інвестиційної активності, руйнування соціально-виробничої інфраструктури потребували акцентів стратегічної дії у бік саме промислового сектору економіки. На практиці це обумовлювалось домінуванням промислового сектору в територіальній структурі. Продовження спаду промислового виробництва викликало консервацію негативних тенденцій у соціальній сфері: деградацію матеріальної сфери соціальної

інфраструктури, інерційність її ринкових перетворень, дефіцитність місцевих бюджетів, зведення можливостей інвестування.

Реалізація взаємодії держави і недержавного сектору економіки в рамках фінансово-промислових груп була викликала ще однією об'єктивною причиною, пов'язаною з тим, що галузева корпоратизація не тільки не змогла створити передумови розвитку соціальної інфраструктури, а й погіршила становище об'єктів соціальної сфери. Раціональним кроком для подолання таких негативних тенденцій розвитку соціально-економічних взаємовідносин у країні є інтеграція суб'єктів регіональної економіки на принципах, що ґрунтуються на взаємному інтересі адміністрації, промислових підприємств, банків, фінансових компаній, суб'єктів соціальної сфери.

Незважаючи на загальні завдання, що стоять перед такими інтеграційними структурами, фінансово-промислова група отримує прибуток від своєї діяльності і розподіляє його згідно з потребами учасників. Організаційний механізм становлення фінансово-промислової групи, що забезпечує реалізацію стратегічних напрямів економічного розвитку підприємств, орієнтований на вирішення низки пріоритетних завдань. До них належить і створення нової системи інвестування на основі концентрації фінансових ресурсів, коли податкові надходження до місцевого та державного бюджетів доповнюються залученням засобів сторонніх інвесторів на основі надання місцевою адміністрацією гарантії [2].

Ключову роль у становленні фінансово-промислової групи виконує ініціатива адміністрації, яка об'єднує на добровільних засадах промислові і фінансові організації. Роль держави тут неминуче обмежується фінансово-кредитними можливостями адміністрації і розмірами власності, що їй належить, у виробничій, фінансовій і соціальній сферах. Оскільки в умовах скорочення присутності держави у фінансовому і реальному секторах економіки, разом з посиленням державної власності в соціальному секторі, місце адміністрації у фінансово-промисловій групі неминуче визначається націлюванням її учасників на реалізацію значущих для підприємства перетворень у соціальній інфраструктурі, узгодженням їхніх інтересів.

Аналіз механізмів регулювання інвестиційної діяльності дозволяє систематизувати елементи і рушійні сили цього процесу. У його структурі можна виділити три – матеріально-технічний, соціально-економічний і організаційний напрями дії на сфері економічного відтворення, спря-

мовані на раціональну мобілізацію ресурсної бази.

Така економічна стратегія інвестиційного регулювання дозволяє представляти державну дію на виробничі взаємозв'язки як регульовану складну сукупність різних процесів у соціально-економічній сфері. У їх склад неминуче включають і зворотні зв'язки – від одержувачів інвестицій до місцевої адміністрації. Саме таким чином можлива гармонізація цілей, інструментів і результатів впливу процесу інвестування на виробничі, фінансові і соціальні взаємозв'язки підприємств [8].

На нашу думку, найпоширенішою помилкою при визначенні факторів впливу на інвестиційну привабливість є виділення показників, які є результатом попередніх подій (валовий регіональний продукт, продуктивність праці), на які впливала інвестиційна привабливість у минулому. Тому ці фактори можуть мати дуже незначний вплив на інвестиційну привабливість підприємств у теперішній час або взагалі не впливають на неї.

Фактори впливу на інвестиційну конкурентоспроможність підприємства пропонуємо розглядати за групами: економіко-географічне положення; природно-екологічні – кількість і якість природних ресурсів, кліматичні умови, екологічна ситуація та ін.; соціально-демографічні – освітньо-кваліфікаційний рівень робочої сили, вартість робочої сили та ін.; інфраструктурні – розвиток транспорту та зв'язку, розвиток фінансового сектора, розвиток торгівлі та ін.; економічні – забезпечення енергетичними ресурсами, місткість ринку, інноваційний розвиток та ін.; політико-правові – якість і стабільність законодавства, податкова система, наявність пільг для інвесторів та ін.

Іншим альтернативним шляхом реалізації стратегічної дії на економіку підприємства є її фінансово-кредитне регулювання, оскільки до важливих життєзабезпечувальних елементів відтворювального комплексу належать комерційні банки й інші фінансові організації [7, с. 78]. Ця функціональна ринкова підсистема економіки підприємства опосередковує формування, розподіл і споживання капіталу між не тільки виробничими і фінансовими, а й соціальними елементами економіки підприємств. Дія на економіку підприємства тут має характер ресурсного управління, що враховує не тільки фінансові, а й виробничі можливості підприємств.

При визначенні факторів впливу на соціальну конкурентоспроможність підприємств важ-

ливо розглядати не рівень життя населення, яке мешкає на певній території в даний момент, а й імовірний рівень життя потенційних новопоселенців. Такі фактори, як розмір заощаджень, приріст населення, не впливають на життєвий рівень в об'єктивному розумінні, оскільки є результатом минулих подій.

Фактори впливу на соціальну конкурентоспроможність підприємства поділяємо на соціально-економічні (доступність житла, середня заробітна плата, криміногенна ситуація та ін.) і природно-екологічні (кліматичні умови, рівень забруднення навколишнього середовища, наявність рекреаційних природних ресурсів та ін.).

Соціальна спрямованість фінансово-кредитного регулювання соціально-економічного розвитку підприємства полягає в тому, що стан фінансового сектору невіддільний від загальноекономічного стану і розвитку соціальної інфраструктури території. Усе це, зрештою, спричиняє привабливість для інвестицій, попит на кредити, регульованість кредитування й інвестування.

Оптимізація регіонального рівня оподаткування в контексті фінансово-кредитного регулювання може відбуватися в різних напрямках:

- зсув акцентів у бік пільгового оподаткування власних коштів, що спрямовуються підприємствами на реалізацію соціально значущих проектів, використання для цього банківських кредитів, а також вивільнення з-під оподаткування доходів від інвестування в підприємства соціальної інфраструктури;
- введення місцевих надбавок (у межах встановлених законом розмірів або без обмежень) до чинних загальнодержавних і регіональних податків [5].

У рамках податкового інструментарію фінансово-кредитного регулювання важливим є гнучке управління дією фіскальних форм на економіку підприємства.

Вагомим, на наш погляд, є розгляд маркетингової концепції підприємства як форми реалізації впливу на соціально-економічні процеси підприємства, в рамках якого підприємство розглядається як конкурент за ресурси і за спо-

живачів. Відповідно до сучасних підходів маркетинг підприємства можна розглядати як спосіб встановлення зв'язків між суб'єктами ринку, що забезпечує вигідну позицію підприємства стосовно ресурсів і цільових ринків, дозволяє досягти узгодження цілей та інтересів суб'єктів ринкових відносин.

Особливістю стратегії маркетингу підприємства економічної політики є позиціонування підприємства, тобто створення відмінностей від інших підприємств, що ґрунтуються на певних конкурентних перевагах у соціально-економічному просторі як конкурентоспроможного суб'єкта ринкових відносин. На основі наявних чинників конкурентоспроможності підприємства, а також виявлених глобальних і національних тенденцій розвитку визначається стратегічна конкурентна перевага підприємства, яка закладається в основу його маркетингової стратегії розвитку. Стратегія регіонального маркетингу підприємства базується на таких принципах: узгодження інтересів суб'єктів ринкових відносин; визначення цілей маркетингу підприємства; вибір цільових ринків і способу позиціонування підприємства; розробка стратегії маркетингу підприємства з урахуванням конкурентних переваг.

Висновки. Отже, конкурентоспроможність підприємства виражається у створенні кращих порівняно з іншими умов для ведення бізнесу, припливу інвестицій, а точніше – забезпечення інвестиційної, освітньої, рекреаційної привабливості, що сприяє припливу різних груп споживачів.

Тому фактори впливу на конкурентоспроможність підприємства варто розглядати окремо щодо кожного різновиду конкурентоспроможності, формуючи їх у групи за однорідними ознаками, що є основою для подальшого проведення оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства.

Комплексний характер системи відносин маркетингової стратегії підприємства зумовлює згрупування його інструментарію – промислової, цінової стратегії підприємства, а також систему ділових зв'язків між суб'єктами господарювання.

Список використаних джерел

1. Агафоненко О. Ю. Определение концепций сущности конкурентоспособности регионов / О. Ю. Агафоненко // Научное пространство Европы – 2007 : материалы III Междунар. науч.-практ. конф. (16–30 апр. 2007 г.). – Днепропетровск : Наука и образование, 2007. – Т. 4 : Экономические науки. – С. 15–17.

2. Алімов А. Н. Конкурентоспроможність національної економіки / А. Н. Алімов, В. Н. Ємченко. – Київ : НАН України, Ін-т економіки, 2001. – 59 с.
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. Кейнс // Избранные произведения : пер. с англ. – Москва : Экономика, 2003. – С. 224–518.
4. Куприянов Ю. С. Качество и конкурентоспособность рабочей силы на региональном рынке труда / Ю. С. Куприянов. – Москва, 2002. – С. 24.
5. Портер М. Э. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов : пер. с англ. / М. Э. Портер. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2005. – С. 97.
6. Портер М. Э. Конкуренция : пер. с англ. / М. Э. Портер. – Москва : Издательский дом «Вильямс», 2005. – С. 179.
7. Рих А. Хозяйственная этика / А. Рих. ; пер. с нем. В. М. Довгань; отв. ред. В. В. Сапов. – Москва : Посев, 2006. – С. 80.
8. Metro Atlanta competitiveness strategy // Annual Report. – USA : Atlanta regional commission, 2014. – P. 1–9.